

Simbolistica apei

Apa generatoare de viață, apa generatoare de moarte

Cuvinte cheie: simbolistică universală, apă, metaforă folclorică, folclor românesc

Key words: universal symbolism, water, folklore metaphor, Romanian folklore

Abstract

Considered in mythology and symbolistics as a "raw material", a regenerating agent and medium, water is powerfully feminized in universal cultural tradition and is opposed to the hostility of fire. Life-giving water, water of life is presented as a cosmogonic symbol. "She" is a gate which opens to eternity exactly because she purifies, heals and makes us look younger. "The Waters of Death" are leit-motifs of paleo-oriental, Asiatic and Oceanic mythologies. In the Bible, water floods announce great trials, the waters broken loose being the symbol of great disasters. The waters of life are said to be for the righteous, while the waters of death are for the sinners.

Regarding the aquatic cult, mythologies mention two healing waters: Sunday Water (as it springs from Heaven, it is a beneficial, magnificent water) and Saturday Water (Apa Sambetei) which walks round the earth and descends to Hell in a spiral way as a malefic water.

Life of waters has always been a prerogative of folk wisdom, a generous topic for lyrical and Romantic authors, and not only. The Sea was "that sheltering, nursing creature, ... a rocking element." According to Novalis, sleeping itself is nothing but the high tide of the invisible universal sea, while awakening is the beginning of its low tide. Waters are the receivers (reservoirs) of all kinds of possibilities of existence; they precede any form and maintain any creation. The symbolism of waters implies both Death and Rebirth.

Simbolul reprezintă Cifra unui mister, fiind singurul mod de a spune ceea ce nu poate fi exprimat cu alte mijloace. Simbolul este încărcat cu realități concrete, cu afectivitate și cu dinamism. El are proprietatea excepțională de a sintetiza într-o formă grăitoare atât influența exercitată de conștient și de inconștient, cât și cea a forțelor instinctive și spirituale aflate în conflict sau în curs de armonizare în sinea fiecărui om.

Datorită evoluției culturale și spirituale, simbolul declanșează rezonanțe neașteptate, dezvăluie existența unor semnificații nebanu-ite, păstrându-și totuși orientarea primordială, fidelitatea față de intuiția originală și o anumită coerență în ciuda interpretărilor care variază în timp¹. Simbolurile posedă ceea ce C.G. Jung numește o afinitate esențială², reieșind din relația dintre nenumărate forme și justificările lor cu transcendentul. Funcția transcendentă a simbolului trebuie luată în sensul de trecere de la o atitudine la alta. Gaston Bachelard distribuie simbolurile în jurul celor patru elemente tradiționale: pământul, focul, apa și aerul pe care le consideră "hormonii imaginației"³.

Pentru istoricul religiilor Mircea Eliade, ar exista o deosebire subtilă între maternitatea apelor și cea a pământului. Apele s-ar afla "la începutul și la sfârșitul evenimentelor cosmice", în vreme ce pământul ar fi „la originea și

la sfârșitul oricărei vieți". „Apele preced orice creație și orice formă, pământul produce forme vii”⁴. Apele ar fi așadar mamele lumii, în timp ce pământul ar fi mama celor vii și a oamenilor. Este cunoscut faptul că numeroase popoare localizează gestația copiilor în grote, în crăpături de stânci, precum și în izvoare. Pământul, ca și apa, e luat în sens de recipient general.

Acordul asupra unui simbol reprezintă un pas înainte pe calea socializării. Fiind universal, simbolul are capacitatea de a ne introduce simultan atât în inima individului, cât și în cea a grupului social. Mai este necesară precizarea că una din trăsăturile caracteristice ale simbolului este simultaneitatea sensurilor pe care le revelează. Un simbol lunar sau aquatic este valabil la toate nivelurile realului și această polivalență este revelată simultan⁵.

Se spune că într-o lume lipsită de simboluri ne-am sufoca; dispariția simbolurilor ar provoca imediat moartea spirituală a omului. Având în vedere această aserțiune, ne putem întreba ce-ar putea însemna dispariția apei de pe această planetă? Evident, ar duce la extincția vieții, la sfârșitul umanității.

În mitologiile tuturor popoarelor apa a reprezentat substanța primordială, esențială și germinativă, fără de care viața în cosmos și pe pământ nu ar fi putut fi concepută. În stadiul premitologic al cugetării arhaice

autohtone, apele cosmice se precipitau din ceruri, sub forma apelor cerești, pe discul de pământ și țâșneau din adâncurile pământului sub formă de ape subpământene⁶.

Ca instrument și mijloc de cunoaștere apa a constituit apanajul înțelepciunii populare, care susținea puterea ei tămăduitoare. Afundarea în apa neîncepută, considerată sacră, regenera corpul și spiritul, iar scăldarea în apa vie (apa luată din zori de la fântână sau izvor) îi întinerea pe vârstnici.

Considerată în mitologie și în simbolistică materie primă, mediu și agent al regenerării, apa va fi puternic feminizată în tradiția culturală universală și opusă stihiei focului. Apa tuturor fântânilor, izvoarelor și locurilor iubirii apare ca substanță încărcată cu semnificații feminine, devenind remediu de "alinare" a dorului, mijloc poetic prin care se desemnează împlinirea iubirii. Semnificația feminină a apei era încă vie în reprezentările locuitorilor satelor românești la sfârșitul secolului al XIX-lea, așa cum reiese din ampla lucrare a cercetătoarei Elena Niculiță-Voronca⁷.

Apariția metaforei acvatică în lirica de dragoste și asocierea apelor cu iubita este predeterminată de o îndelungată tradiție culturală. Imaginea fetei luând apă la o fântână sau scena întâlnirii îndrăgostiților lângă cișmeaua satului o întâlnim în arta de tip "poporanist". Alegerea fântâniei ca loc preferat de întâlnire este un motiv universal. Legende biblice ne povestesc despre mai multe întâlniri lângă un puț -fântână-, având semnificația unor întemeieri. Aproape peste tot în lume unde se înregistrează cultul fântânilor, ele sunt asociate unor divinități feminine. Nimfele din antichitate sau alte spirite feminine de tip acvatic preferă să se adune sau să-și petreacă viața lângă diferite surse de apă. Același lucru se întâmplă cu "personajele" din lirica populară, ce-și doresc a se metamorfoza în fântână sau izvor, la care să vină să-și potolească setea trecătorii, dar și cel drag: "Fă-mă, Doamne, ce mi-i face:/ Un ruguț verde de mure/ La poalele de pădure;/ Ori izvor cu apă rece,/ Cine-a bea de dor i-a trece./ Știu că va veni și mândru/ Ca să-și astâmpere doru"⁸. În cântecele noastre de dragoste și de dor, izvorul și fântâna reprezintă locașul celui care "n-are dor": "Cine n-are dor pe lume/ Vie să-i dau de la mine,/ Că am dor cât un izvor,/ Seacă trupușor de om!/ Și am dor cât o fântână,/ Seacă trupul fără de milă!"⁹.

Potolirea setei dintr-o fântână semnifică o străveche metaforă a dragostei împărtășite, al gustării din dulcele fruct al iubirii¹⁰.

Motivul fântâniei apare în lirica populară a înstrăinării, starea sufletească a celui plecat fiind redată prin frecvente formule antitetice, din care se desprinde nostalgia miresei față de familia și colectivitatea sătească părăsită: "De-ar fi fântâna din vin,/ Tot nu-i bine-n sat străin;/ De-ar fi fântâna de lapte,/ Tot nu-i bine-n sat departe..."¹¹.

Sentimentul de înstrăinare cunoaște în cadrul cântecelor miresei forme poetice variate; mireasa între străini rămâne distantă față de "părinții necunoscuți", considerați niște "străini". Redăm un exemplu tipic de "comunicare", în care întâlnim simbolul norului: "... Trimis-mi-o mama carte/ Pe-un noruț de vreme rea,/ Să mă duc până la ea;/ Și eu i-am trimis-napoi,/ Pe-un noruț de vreme lină,/ Nu mă duc, că-i prea străină"¹².

În cântecul liric al înstrăinatului frecvența simbolului apei are o semnificație socială deosebită, versurile ce urmează scot în prim plan sensul social al înstrăinatului, devenit „sărac-străin” încât, „... De săracă ce-s săracă / Nici apa nu mă-neacă;/ De străină ce-s străină,/ Nici apa nu mă-mână”¹³.

Metafora folclorică se întrevide cu ușurință, se dezvăluie oarecum ca de la sine, decurgând din ambianța vieții rurale. Creatorul popular recurge deseori la alegorie, simbolul apei fiind prezent în creațiile sale. În portretistica folclorică iubita e înfățișată în ipostaza maximă cu ajutorul cumulului de metafore. După ce iubita nu i-a oferit „leacul” solicitat de iubit: „Atunci, mândro, m-oi scula/ Când tu bucuroș mi-i da:/ Mure negre din pădure./ Apă rece din Dunăre,/ Sloi de gheață din țermure!” (ea se arată incapabilă, pentru că murele au putrezit, apa s-a încălzit și gheața s-a topit). El îi face acest „portret negativ”: „Proastă ești, năroadă ești,/ Ori vicleană peste seamă:/ Mure negre-s ochii tăi.../ Apă rece gura ta.../ Sloi de gheață-i pieptul tău,/ Să-l aduci pe lâng-al meu...”¹⁴.

Apa este simbolul adânc, organic al femeii care nu știe decât să-și plângă durerea; ochii ei se umplu atât de ușor de lacrimi în clipele de tristețe sau de bucurie. În vechime, lacrimile erau unul din procedeele magice cele mai eficiente de producere a ploii pe timp de secetă. Se credea, că ploile sunt lacrimile sfinților ce plâng de nenorocirile și păcatele oamenilor. Lacrimile iubiților, ce au darul de a

fertiliza dragostea, considerată o hiperbolă a sincerității și intensității sentimentului, se înscrie în matca simbolismului arhetipal lacrimi – ploaie: „Pe cea coastă, mamă, arsă, / Mândră ploaie se revarsă. / Nu-i ploaie, mamă curată, / Ci-s lacrimi de la o fată”.

Încheierea tragică a unor povești de dragoste din lirica populară este adesea legată de așa zisele ape despărțitoare, ce se ivesc în calea îndrăgostiților. Podețul sau puntea peste „râul clocotitor” pentru a ajunge pe malul celălalt, la cel drag, poate fi o acțiune plină de pericole: „Oltule, de-aș ști-nota / În tine m-aș arunca, / Să mă duc l-a mea mândruță / Să-i sărut a ei guriță.”

Apa leagă și dezleagă porțile cerului și zăgazarile pământului. În toate continentele și la toate popoarele lumii, ideea și imaginea potopului este general – umană, făuritorii de mituri și legende oprindu-se deseori, cu fan-tezia la potopurile locale.

Mircea Eliade, privitor la miturile potopului constată că acestea sunt extrem de răspândite și ele împărtășesc esențialmente același simbolism: necesitatea de a distruge radical o lume și o umanitate degenerate, pentru a le putea recrea, adică a le restitui integritatea inițială¹⁵. Potopul realizează la scară macrocosmică ceea ce, simbolic, se efectuează în timpul sărbătorii Anului Nou: „sfârșitul Lumii” și al unei umanități păcătoase, pentru a face posibilă o nouă creație¹⁶. Simetria dintre Potop și înnoirea anuală a lumii se explică prin faptul că sărbătorile periodice de regenerare reactualizează simbolic cosmogonia, opera creatoare a zeilor, iar nu nimicirea lumii vechi¹⁷. Cufundarea totală a pământului în ape sau distrugerea lui prin foc, urmată de ivirea unui pământ virgin, simbolizează regresivitatea către haos și către cosmogonie.

În legendele mitice norii sunt considerați când o herghelie năprasnică de cai suri care galopează în văzduh, când un stol negru de păsări răpitoare cărora le fulgeră ochii și croncănesc fioros. Norii mai sunt comparați cu niște butii (butoaie) ciudate ale văzduhului, pe care solomonarii (prevestitorii, vrăjitorii), cu ajutorul balaurilor, le încarcă cu apă, pentru a le purta pe cer și a le descărca apoi sub formă de ploaie pe pământ. Biciuți și bubuiți, norii se sparg și revarsă apa din ei pe pământ, sub formă de ploaie, promoroacă, brumă, zăpadă.

În legătură cu zăgazarile ploilor există credințe și datini străvechi, referitoare la

provocarea și oprirea ploii. Fierul având o valoare sacră, considerat a fi căzut din cer, numit de superstițioși și „săgeată de trăsnet”, era folosit într-un fel pentru atragerea ploii și într-un alt fel pentru izgonirea ei. În primul caz se înfigea un topor cu tăișul în jos în pământ, urmând descântecul: „Cum înfig toporul, barda, securea sau cuțitu în pământ, / așa să se înfigă/ apa în pământ...”. Pentru oprirea ploii se înfigea un topor cu tăișul în sus în pământ, descântându-se astfel: „Topor, topo-rașul meu, / taie norii ca un zmeu, / și-i împreștie / în vijelie, / în munți cărunți, / în văgăuni / de căpcăuni...”.

Dacă motivul ploii, care prin monotonia ei generează melancolie nedefinită, senzație de oboseală sufletească, mai ales pentru creatorii simbolisti, ploaia, apa sugerează și acel climat de speranță binefăcătoare, acea senzație de puritate și gingășie, transmite armonie de liniște și de înțelegere. Ploaia bătrână ne udă trezindu-ne din tăcerile noastre, va tulbura apoi liniștea locului și se va muta definitiv pe râuri, râuri tinere și albe, ele având nevoie de creștere, de puhoie...

Apa o putem identifica cu o eroină mitologică care-și schimbă înfățișarea, temperamentul ori vestimentația de la o situație la alta, de la o împrejurare la alta. Iat-o azi izvor, mâine pârâiaș, ca apoi să se prefacă în râu, fluviu ori ocean. Această eroină este plină de vicisitudini: când obosește se pitește pentru a se odihni sub forma unui lac, când vrea să te impresioneze, cu partenerul ei, pământul, vrăjesc insula, iar atunci când întinderea de pământ vrea s-o cucerească ca o prelungire a uscatului, îi propune acestuia un pact: „o felie a ta, trei ale mele”. Spre deliciul admiratorilor unui asemenea fenomen natural, Apa-Regină, impune Pământului, nașterea Peninsulei.

Apa cu cele două fețe ale ei, una diurnă și alta nocturnă, este o parcelă a ființei noastre în continuă mișcare și transformare¹⁸. Contemplând-o, luând-o drept subiect de meditație, contemplăm deci, și propria noastră traiectorie și ne dăm seama spre ce se îndreaptă „valul” care ne va lua cu el.

Realitatea pe care o exprimă un simbol, cum e cel al Apei nu se identifică cu cea înfățișată de trăsăturile exterioare ale imaginii; această realitate devine deseori o energie fizică sau psihică, care fecundează, înalță și hrănește.

Râul este simbolul curgerii timpului, el nu „îmbătrânește” niciodată, schimbarea va-

lurilor lui exprimând într-o formă metaforică o concepție dialectică asupra lumii: „Este același lucru ce sălășluiește în noi: viața și moartea, trezia și somnul, tristețea și bătrânețea...”¹⁹. Lacul, în schimb, este simbolul opririi timpului. Nu întâmplător Lucian Blaga în ciclul *În marea trecere*, își va marca, „tristețea metafizică” postându-l pe filosoful antic grec (cel care a văzut lumea și omul într-o neconținută mișcare, transformare, devenire, asemenea unui râu pe care curg mereu alte ape) lângă lac (Heraclit lângă lac), curgerea timpului devenind una „statică” pentru că „a răguși de bătrânețe glasul izvorului!” și „Spini azvârl de pe țărni în lac, / cu ei în cercuri mă desfac.”

Cum apa poate fi în același timp creatoare și distrugătoare, viață și moarte, virtualitate și sfârșit...? Când, unde, de ce s-au produs aceste alunecări de sensuri? Sunt câteva dintre problemele care i-a preocupat pe cercetători.

Apa se prezintă ca o materie perfectă, fecundă și simplă, complet transparentă, ea șterge toată fărădelegea și toată necurăția. Apa botezului spală de păcate și nu este conferită decât o dată, pentru că ea îngăduie intrarea într-o stare nouă: cea de om fără de păcat. Apa botezului exprimă explicit ideea unei noi nașteri (Ioan 3: 3-7), fiind inițitoare.

Sfântul Apostol Pavel investise taina botezului cu un simbolism de structură arhaică: moartea și învierea rituală, noua naștere în Hristos. Primii teologi vor elabora o serie de scenarii: botezul este o coborâre în hăul Apelor pentru bălălia cu monstrul marin: modelul este coborârea lui Hristos în Iordan; botezul văzut ca antitypos al potopului. După Iustin, Hristos, noul Noe, ieșit victorios din lupta cu Apele, a devenit căpetenia unei noi seminții²⁰. Pentru creștini botezul este un sacrament pentru că a fost instaurat de către Hristos. Dar nu e mai puțin adevărat că el reia ritualul inițiativ al înfruntării (lupta împotriva monstrului), al morții și învierii simbolice (nașterea omului nou). „*Om vechi*” moare prin cufundarea în apă și dă naștere unei ființe noi, regenerate, precizează Mircea Eliade. Acest simbolism este admirabil exprimat de Sf. Ioan Gură de Aur care, vorbind despre plurivalența simbolică a botezului, scrie: „*El reprezintă moartea și înmormântarea, Viața și Învierea... Când ne cufundăm capul în apă, ca într-un mormânt, omul vechi e înecat, în întregime înmormân-*

tat; când ieșim din apă, apare dintr-o dată omul nou”²¹.

Apele cerești și apele pământesti au fost considerate totdeauna ape pure, pline de virtuți misterioase, de puteri supranaturale. Apele subterane, dimpotrivă, puteau da naștere la stihii și făpturile „rele”²².

Apa vie, apa vieții se prezintă ca un simbol cosmogonic. Ea este o poartă spre veșnicie tocmai pentru că purifică, vindecă și întinerește. În Vechiul Testament este simbol al Vieții, iar în Noul Testament devine simbol al Duhului. Iisus reia acest simbolism când îi vorbește femeii din Samaria: „*Cel care va bea din apa pe care I-o voi da eu, nu va mai înseta în veac, căci apa pe care I-o voi da eu se va face în el izvor de apă curgătoare spre viață veșnică.*” (Ioan 4:14).

În cadrul relației paradigmatică dintre Pământ și Apă se constată că Pământul, locuit de oameni, este un spațiu „sacralizat”, în timp ce Apa se apropie mai mult de haos, căci apele terestre și cele subpământene sunt populate de diferiți monștri acvatici și spirite preponderent malefice (dragoni, șerpi, balauri, sirene, știmate, rusalce etc.)²³.

„*Apele Morții*” sunt laitmotiv al mitologiilor paleoorientale, asiatice și oceanice. În Biblie puhoaiile de apă vestesc marile încercări, apele dezlănțuite fiind simbolul marilor calamități. Se spune că dacă „apele vieții” sunt pentru cei drekți, „apele morții” sunt doar pentru păcătoși. Există o sumedenie de credințe populare legate de știmate, sirenele antice de altădată, care vrăjesc pe pescari și corăbieri, aceștia fiind trași la fundul apelor și înecați. În destule descântece oamenii care în viață au fost „rău crezător”, care au săvârșit „fapte rele Satanei” sunt trimiși „pe mări negre” pentru a fi astfel pedepsiți. Apa în starea ei solidă, are și ea o simbolistică: apa înghețată, gheața, exprimă stagnarea în cel mai înalt grad, lipsa căldurii sufletești, stagnarea psihică, moartea sufletului²⁴.

Mitologia, privitor la cultul acvatic, pomeneste de cele două ape mirifice: Apa Duminicii și Apa Sâmbetei. Apa Duminicii izvorăște din Rai, face ocolul în spirală a cerului și coboară pe pământ, ca o apă fastă, benefică. Apa Sâmbetei dă târcol pământului și coboară în spirală în fundul Iadului ca o apă nefastă, malefică. Înțelepciunea populară susține că pe prima oamenii o invocă în rugă-

ciunile lor, pe a doua o urăsc și o blestemă, ca fiind groaznică, diabolică.

A te cufunda în apă și a ieși din ea fără a te dizolva total, în afară de cazul în care este vorba de o moarte simbolică, înseamnă a te întoarce la origini, a-ți regăsi obârșia într-un imens rezervor de potențial, trăgând de acolo forțe noi²⁵. „Întoarcerea la origine” spre un arhetip ideal, ca „primă” manifestare a oricărui lucru îl întâlnim în creația poetică a lui Lucian Blaga. În poezia „Cântecul obârșiei”, ce păstrează și rezonanțe folclorice, sensul dorului-dor se proiectează în viziunea „trans-orizontică” a originarului. La „obârșie” apa se întâlnește cu lumina, simboluri ale „transcendenței” ale „celuilalt tărâm” care se deschide cu cheia „dorului”, obârșia fiind „inima” poetului din care crește o imagine cosmică a lumii ca infinitate²⁶. Iubirea ca destin uman al unei eterne întoarceri, în care începutul și sfârșitul coincid, poetul o tălmăcește prin cele două semnificative simboluri apă și moarte, folosind metaforele, pentru apă-izvor, pentru moarte-mormânt: „mai e nevoie de-un izvor?”, „mai e nevoie de- un mormânt?” (Lucian Blaga, „Strofe de-a lungul anilor”).

Viața apelor ocupă un loc aparte în universul poetic eminescian. Seria sonetelor începe și se sfârșește cu imaginea oceanului. Astfel „Azi oceanu-ntărat” este urmat de „Adâncă mare...”, până la „Veneția” și trecând prin „Coborârea apelor”, tot un sonet acvatic. Oceanul răzvrătit și sălbatic la început, crezând că cerul e sălașul lui imperial, biruit apoi de fulgere și alinat de boarea vântului se va liniști, adormind și visând în albia sa. („Azi oceanu-ntărat”). Marea în creația „Adâncă mare” este văzută în măreția ei singuratică, cântând „din murmurul valurilor”. Belșugul de imagini din sonetul „Coborârea apelor” se așterne cu deosebită frumusețe pentru a împleti povestea apelor ce curg prin lume, de la izvorul lor până se pierde în mare. Zbuciumul apelor iubitoare și vii sunt zadarnice pentru a mai trezi la viață „falnică” Veneție, cu toată insistența poetului de-a restabili relația dintre veșnica mare (aici Okeanos) și „stinsa viață” a Veneției („Veneția”). O mențiune specială se cuvine pentru elegia „Mai am un singur dor”, în care poetul visează la marginea mării, locul păcii veșnice și al somnului lin.

Întâlnirea cu marea, simbolul infinitului, devine oglinda sufletului în care se contemplă starea de exaltare; dar marea are ea însăși

momentele ei de neliniște și atunci apare cel care o „surprinde” ca oglindă a disperării eului. Când sunt supărate Apele au sunet de fier, alteori muzica valurilor leneșe se acordă cu tonalitățile apusului de soare. Câte nostalgii nu-și închipuie ființa navigând cu gândul la mare?! Câte visuri n-am avut închipuindu-ne că am trăi pe marginea unei mări în care se reflectă imaginea cerurilor?!

Apa superlativă, apa „poetică” a constituit, așa cum am mai arătat, temă generoasă pentru autorii lirici, romanticilor și nu numai. Marea a fost „acea creatură adăpost, aceea creatură doică... elementul legănător”. Poetul romantic Lamartine scrie în Confidențe (povestire autobiografică în 12 părți): „Apa ne poartă, apa ne leagă, apa ne adoarme, apa ne-o restituie pe mama...” (Poezia ca „Le Lac” – „Lacul” impresionează și astăzi prin măreția sa poetică). La Edgar Allan Poe vom sesiza inversări constante în ceea ce privește metaforele acvatice: apa repetă, dedublează, înmulțește cu doi lumea și ființele²⁷.

Valorizarea feminină, senzuală și maternă, a apei a fost minunat cântată de romanticii germani. Așa este apa lacului, nocturnă, lunară și lăptoasă, unde se trezește fiorul dragostei. Apa se arată a fi un element al iubirii și al unirii cu atotputernicia cerească. După Novalis, care credea că numai poezii ar trebui să se ocupe de lichide, somnul însuși nu este decât fluxul universalei mări invizibile, iar trezirea e începutul refluxului ei²⁸. Poetul nostru Lucian Blaga lasă această sugestivă consemnare: „Ondularea, valurile, legănarea sunt elemente dintre cele mai frecvente în poezia eminesciană. Marea, nu e pentru Eminescu un prilej de pierdere în infinit, sau un simbol al dinamicii furtunoase, cât un simbol al undulării, al legănării, un simbol al unui anume melancolic sentiment al destinului, ritmat interior ca o alternanță de sușuri și coborâșuri”²⁹.

* * *

Din cele relatate desprindem că pe lângă simbolurile străvechi ale apei, ca sursă de fecundare a pământului și a locuitorilor săi, există simbolurile analitice ale apei, ca sursă de fecundare a sufletului: râul, fluviul, marea... acestea reprezentând cursul existenței umane și fluctuațiile dorințelor și sentimentelor. Pentru prima specificare este intere-

sant de observat că această sămânță divină, simbol universal de fecunditate și fertilitate, apa a constituit pentru unele țări din nordul Africii sau a Europei (Franța, Italia, Spania) temă generoasă și cauze de procese, aici existând așa numitele „*Tribunale ale apelor*”. Spre exemplu Tribunalul apelor din Valencia (Spania), care își are obârșia din evul mediu sau poate din antichitate, s-a născut din necesitatea să vegheze folosirea rațională a apei pentru irigații și conservarea purității ei.

Apele simbolizează suma universală a virtualităților; ele sunt rezervorul tuturor posibilităților de existență; ele precedă orice formă și susțin orice creație. Simbolismul Apelor implică atât Moartea, cât și Renașterea. Contactul cu apa comportă totdeauna o regenerare: pe de o parte, pentru că disoluția este urmată de o „*nouă naștere*”, pe de altă parte, pentru că imersiunea fertilizează și amplifică potențialul vieții³⁰.

În tot acest demers am încercat să ne familiarizăm cu un Personaj cu o prezență copleșitoare, un personaj care determină existența cotidiană a miliarde și miliarde de ființe, un personaj care pune întrebări istoriei, mitologiei, artelor, literaturii, dar și dă răspun-

suri, un personaj al cărui „*caracter*” nu rămâne imobil, ci suferă prefacerile pe care i le impune Măreața Natură. „*Zeița*” noastră nu-i prezintă cu toate fațetele ei în această relatare. Ne-am limitat la includerea unor „*secvențe*” socotite sugestive „*călătoriei*” acestui arhetip APA, de la izvor, pârâu, râu până la fluviu, mare ori ocean. Vor putea fi descoperite sau intuite noi semnificații acestei generoase teme. Așa cum s-a putut constata APA, prin multiplele ei „*obiceiuri*” și „*jocuri*”, comportări obișnuite și mai puțin obișnuite, apare în dubla-i ipostază: Personaj natural, firesc și Personaj simbolic, mitic, care-și are o existență interioară și exterioară, condensată într-o unică narațiune, cu o seamă de situații analoge.

Generozitatea și calmitățile, bogăția recoltelor și uscăciunea secetei - toate sunt legate de prezența acestui personaj, de capriciile și trăsăturile ei de caracter. Oamenii și-au pus în gând să îmblânzească această „*zeitate îndărătnică*” a planetei noastre. Uneori au reușit, alteori eforturile lor au fost zădărnice. Cine să-i dreseze forța impetuoasă și s-o supună voinței și fericirii umanității?

Nicolae Bucur

Note - Notes

1. **Chevalier, Gheerbrant 1994**, p.63.
2. **Jung 1958**, p.147.
3. **Bachelard 1943**, p. 19.
4. **Eliade 1949**, p. 222.
5. **Eliade 1949**, p. 378.
6. **Vulcănescu 1985**, p. 475.
7. **Niculiță-Voronca 1903**.
8. **FA 1960**, p. 305.
9. **FA 1960**, p. 295.
10. **Evseev 1987a**, p.57.
11. **Pop 1916**, p. 212.
12. **Pop 1916**, p. 213.
13. **Reteganul 1891**, p. 136.
14. **Hodoș 1912**, p. 77-78.
15. **Eliade 1981a**, p. 177.
16. **Eliade 1981a**, p. 66.

17. **Eliade 1978**, p. 52-53.
18. **Durand 1977**, p. 250.
19. **Heraclit**, p. 46.
20. **Eliade 1981b**, p. 387.
21. A se vedea și studiile din **Eliade 1948**, paragrafele 64 și 65, și **Eliade 1952**, p. 199-212.
22. **Pamfile 1916**, p. 16, 17.
23. **Evseev 1987a**, p. 62-63.
24. **Diel 1952**, p. 38, 39.
25. **Chevalier, Gheerbrant 1994**, p. 107.
26. **Todoran 1981**, p. 316.
27. **Bachelard 1942**, p. 68 și urm.
28. **Novalis**.
29. **Blaga 1994**, p. 202.
30. Vezi pentru această discuție **Eliade 1994**, cap. Simbolism și istorie, p. 186-198.

Bibliografie - Bibliography

- Bachelard 1942**
BACHELARD, *L'Eau et les rêves*, Paris, Corti, 1942.
- Bachelard 1943**
BACHELARD, *L'Air et les Songes*, Paris, Corti, 1943.
- Blaga 1994**
LUCIAN BLAGA, *Trilogia culturii II, Spațiul mioritic*, Ed. Humanitas, 1994.
- Chevalier, Gheerbrant 1994**
JEAN CHEVALIER, ALAIN GHEERBRANT, *Dicționar de simboluri, vol. I, A-D*, București, Editura Artemis, 1994.
- Diel 1952**
DIEL PAUL, *Le symbolisme dans la mythologie grecque*, Prefață de G. Bachelard, Paris, 1952.
- Durand 1977**
GILBERT DURAND, *Structurile antropologice ale imaginarii*, Ed. Univers, 1977.
- Eliade 1949**
MIRCEA ELIADE, *Traité d'Histoire des Religions*, Paris, Payot, 1949.
- Eliade 1952**
MIRCEA ELIADE, *Images et Symboles*, Gallimard, 1952.
- Eliade 1978**
MIRCEA ELIADE, *Aspecte ale mitului*, București, Ed. Univers, 1978.
- Eliade 1981a**
MIRCEA ELIADE, *Istoria credințelor și ideilor religioase, I*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1981.
- Eliade 1981b**
MIRCEA ELIADE, *Istoria credințelor și ideilor religioase, II*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1981.
- Eliade 1994**
MIRCEA ELIADE, *Imagini și simboluri*, București, Ed. Humanitas, 1994.
- Evseev 1987a**
IVAN EVSEEV, *Simboluri folclorice*, Timișoara, Ed. Facla, 1987.
- Evseev 1987b**
IVAN EVSEEV, *Cuvânt-Simbol-Mit*, Timișoara, Ed. Facla, 1987.
- FA 1960**
Flori alese din poezia populară, București, B.T.P., 1960.
- Heraclit**
HERACLIT D'EPHÉSE, *Doctrines Philosophiques*, Paris, Ed. Alcan.
- Hodoș 1912**
E. HODOȘ, *Descânțete*, Sibiu, 1912, pp. 77, 78.
- Jung 1958**
C. G. JUNG, *Psychologie und Religion*, Paris, 1958.
- Niculiță-Voronca 1903**
ELENA NICULIȚĂ-VORONCA, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică. vol. I-III*, Cernăuți, 1903.
- Novalis**
NOVALIS, *Discipolii de la Sais*, 2.
- Pamfile 1916**
TUDOR PAMFILE, *Dușmanii și prietenii omului, în Mitologia română – I - Pământul*, București, Leipzig, Viena, 1916.
- Pop 1962**
DUMITRU POP, *Poezii populare din Sălaj, în Folclor din Transilvania, vol. I*, E.P.L., 1962.
- Reteganul 1891**
I. POP RETEGANUL, *Trandafiri și vioarele*, II, 1891, p. 136.
- Todoran 1981**
EUGEN TODORAN, *Lucian Blaga, Mitul poetic*, Timișoara, Ed. Facla, 1981.
- Vulcănescu 1985**
ROMULUS VULCĂNESCU, *Mitologia Română*, Ed. Academiei R.S.R., 1985.